जल्पाणभक्तियुक्तश्च मद्भक्तो न प्रणश्यति। भ्रमन्ति भारते भक्ता लब्ध्वा जन्म सुदुर्लभम्। तेऽपि यान्ति मदीं पूत्वा परं तीर्थं ममालयम्" ब्रह्मवै० प्र० ५ अ०। "रति लक्ष्मणकथायाञ्च यस्यास्ति पुलकोद्गमः। मनो निमग्नं यस्यैव स भक्तः कथितो बुधैः। पुत्रदारादिकं सर्वं जानाति श्रीहरेरपि। आत्मना मनसा वाचा च भक्तः कथितो बुधैः। दयास्ति सर्वभूतेषु सर्वं लक्ष्मणमयं जगत्। यो जानाति महाज्ञानी स भक्तो वैष्णवोत्तमः" ब्रह्मवै० जन्म० १अ०। त्रिविधभक्तलक्षणं यथा "भक्तानां त्रिविधानाञ्च लक्षणं श्रूयतामिति। दृष्टश्रवणकारको भक्तो मद्गाम गुणकीर्त्तिषु। मनोनिवेशयेत् त्यक्त्वा संसारसुखकारणम्। दास्यं विना नहीच्छेत्तु सालोक्यादिचतुष्टयम्। नैव निर्वाणसक्तिञ्च सुधापानमभोप्सितम्। ध्यायते सतपदाब्जञ्च पूजयेद्भक्तिभावतः। त्रोहेतुकाल्लस्य देवा मङ्गलपरहितस्य च। सर्वसिद्धिं न वाञ्छन्ति तेऽणिमादिकमीप्सितम्। ब्रह्मत्वममरत्वञ्च सुरत्वं सुखकारणम्। न वाञ्छन्ति नियतां भक्तिं मदीयामतुलामपि। स्त्रीपुंविभेदो नास्त्येव सर्वजीवेषु भिन्नता। तेषां सिद्धेश्वराणाञ्च परराणां व्रजेश्वर!। क्षुत्पिपासादिकां निद्रां लोभमोहादिकं रिपुम्। त्यक्त्वा दिवानिशं नाथ ध्यायते च दिगम्बरः। स मद्भक्तोत्तमोनन्द! श्रूयतां मध्यमादिकम्। नाशुभः कर्मसु रतो पूर्वप्राप्तानतः शुचिः। करोति सततञ्चैव पूर्वकर्मनिकृन्तनम्। न करोत्यपरं यत्नात् सहस्ररक्षितश्च सः। सर्वं लक्ष्मणमयं यत्किञ्चिन्नाई कर्त्ता च कर्मणः। कर्मणा मनसा वाचा सततं चिन्तयेदिति। न्यूनभक्तश्च तन्न्यूनः स च प्राकृतिकः स्मृतः। यमं वा यमदूतं वा स्वप्नेन च न पश्यति। पुरुषाणां सहस्रञ्च पूर्वं भक्तः समुद्धरेत्। पुंसां शतं मध्यमञ्च तत्तुर्यञ्च प्राकृतः। भक्तश्च त्रिविधकात! कथितश्च तवाग्रतः" इति तत्रैव ८अ०। भावे क्त। ५भजने न०।

भक्तकंस पुं० भक्तार्थः कंसः। भक्ताहरणार्थं पाके "भक्ताध्यासदर्वेषु" पा० आद्युदात्तताञ्च।

भक्तकार पु० भक्तं भजन करोति क्त-ट। धूपे क्तिमधूपे शब्दच०। [सूपकारे हेमच०।

भक्तकार त्रि० भक्तं करोति क्त-अण् उप०स०। पाचके

भक्ततूर्य्य न० भक्ते तद्भोजनकाले वादनीयं तूर्य्यम् या०त०। भोजनकाले वादनीये वाद्यभेदे त्रिका०।

भक्तदास पु० भक्तेन भक्तमात्रलाभेन दासः भक्तीकृतदासभावः। पञ्चदशदासान्तर्गते दासभेदे। "भक्तदासश्च विज्ञेयः" इति स्मृतिः। दासशब्दे दृश्यम्।

भक्तपुलाक पु० भक्तस्य पुलाक इव। शिक्थे अन्नमण्डे (माँड़) त्रिका०

भक्तमण्ड पु० ६त०। भक्तस्य निस्रावे (माँड़)। हेमच०।

भक्तवत्सल त्रि० ६त०। १भक्तेषु स्निग्धे २विष्णौ पु०। "माधवो भक्तवत्सलः" विष्णुस०।

भक्तसिक्थ पु० ६त०। भक्तमण्डे अमरः।

भक्ति स्त्री भज-क्तिन्। १सेवायाम् आराधनायां, २तदेकतानचित्तवृत्तिभेदे ३विभागे ४गौणप्रां वृत्तौ ५उपचारे ६अवयवे ७भङ्ग्याम् ८नाड्याम् ९रचनायाञ्च "भवति विरलभक्तिः रघुः। भक्तिलक्षणमुक्तं शाण्डिल्यसूत्रवृत्तौ यथा "सा परानुरक्तिरीश्वरे" सू० "अत्र सा परेति लक्ष्यनिर्देशः। गेयं लक्षणम्। परेति गौणीं व्यावर्त्तयति। ईश्वर इति प्रकृताभिप्रायम्। आराध्यविषयकरागत्वमेव भक्तित्वम्। इदं तु परमेश्वरविषयकान्तःकरणवृत्तिविशेष एव भक्तिशब्देऽभिप्रेतं न लौकिकानुरागादौ उपचरम्। यथोक्तं परभक्तिमतः प्रह्लादेन। (विष्णु०। अंशे३।अ०२०। श्लो० १७)। "या प्रीतिरविवेकानां विषयेष्वनपायिनी। त्वामनुस्मरतः सा मे हृदयान्मापसर्पतु"। अत्र प्रीतिपदेन सुखनियतो राग एव लक्षितः। अन्यथा प्रीतेः सुखरूपाया निर्विषयत्वेन विषयसम्प्रमा न स्यात् तस्याः सुखज्ञानरूपत्वेऽपि तज्ज्ञानस्य सुखविषयत्वाद्विषयविषयत्वासम्भवात्। तस्मादनुरक्तिरेव सविषयिणी कथिता। न च विषयजन्यप्रीतिरर्थः जनकसम्प्रमा अननुगमनात्। किन्तु "अच्युतास्तु सदा त्वयि" इत्यत्र भक्तेरीश्वरविषयतासिद्धौ प्रीतिपदेनापि तदेकयाक्यतया सैवोच्यते। पूर्वं प्रतिजन्म भक्तिप्रार्थनमिह तु विषयरागदृष्टान्तेन तस्या एव सर्वथान्यपरिहार्यत्वप्रार्थनमिति विशेषः। विषयजन्यप्रीतिरपि रागं विना न सम्भवतीति रागावश्यकत्वम्। तथा च पातञ्जलसूत्रम्। (पा०२।सू० ७पृ०७९) "सुखानुशयी रागः" इति। तत्रैव वक्ष्यमाणलिङ्गेषु व्यापनाल्लाघवाच्च भक्तित्वम्। न तु क्वचित् कारणस्य, क्वचिच्च कीर्त्तनादेः अननुगमात्। न च तज्ज्ञानस्य तत्त्वं द्वेषादिमत्स्वपि तत्प्रसङ्गात्। नाप्याराध्यत्वेन ज्ञानं व. पूजानमस्कारादाराधनाज्ञाननुगमात्। अपि च बलाद्भयाद् वा नमस्कार्यत्वादिज्ञानवत्यपि भक्तोऽयमहरकोऽयमिति व्यवहारापत्तेः। अनु-